

Роль гендерного бюджетування у забезпеченні рівного доступу до медичних послуг

Шлапак А. В.¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.10.2025	Економіка	336.14:305:614

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17981490>

Анотація. Стаття присвячена аналізу ролі гендерного бюджетування у забезпеченні рівного доступу до медичних послуг. Метою представленої роботи є визначення особливостей та ролі гендерного бюджетування у забезпеченні рівного доступу до медичних послуг. Досліджено, як інструменти гендерно орієнтованого фінансового планування впливають на ефективність розподілу медичних ресурсів та формування інклюзивної системи охорони здоров'я. Виділено ключові механізми інтеграції принципів гендерної рівності у бюджетні процеси медичних установ та оцінено їхній вплив на підвищення якості обслуговування, зниження бар'єрів доступу до послуг для різних соціальних груп та оптимізацію використання фінансових ресурсів. Результати дослідження підтверджують, що гендерне бюджетування є важливим інструментом стратегічного управління охороною здоров'я, спрямованим на забезпечення соціальної справедливості та підвищення ефективності медичних витрат.

Ключові слова: гендерне бюджетування, охорона здоров'я, рівний доступ до медичних послуг, гендерна рівність, фінансове планування в медицині, медичні ресурси, ефективність медичних витрат, політика охорони здоров'я, інклюзивне бюджетування, стратегічне управління у медицині.

The Role of Gender Budgeting in Ensuring Equal Access to Healthcare Services

Annotation. The article is devoted to the analysis of the role of gender budgeting in ensuring equal access to medical services. The purpose of the presented work is to determine the features and role of gender budgeting in ensuring equal access to medical services. Despite significant achievements in financing medical institutions, inequality in access to medical services remains a pressing problem, which manifests itself both on the basis of gender and among socially vulnerable groups of the population. Gender disparities in the field of health care can manifest themselves through limited access of women to specialized services, uneven distribution of resources between medical institutions and insufficient consideration of the needs of different categories of patients when forming budgets. Gender budgeting is an effective tool for overcoming these problems, ensuring inclusive financial planning that takes into

¹ доктор економічних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи та інноваційного розвитку,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, Київ, 04053, Україна
e-mail: av.shlapak@kubg.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8697-7039>
Researcher ID: L-9786-2018
Scopus ID: 57217100529

account the specific needs of men and women in the field of health care. It allows not only to optimize the distribution of medical resources, but also to increase the transparency and efficiency of the use of finances aimed at improving the accessibility of medical services. A gender-based approach makes it possible to form a financing system that reduces barriers to access and ensures social justice in the provision of medical services. It is studied how gender-based financial planning tools affect the efficiency of medical resource allocation and the formation of an inclusive health care system. Key mechanisms for integrating the principles of gender equality into the budget processes of medical institutions are identified and their impact on improving the quality of service, reducing barriers to access to services for different social groups, and optimizing the use of financial resources is assessed. The results of the study confirm that gender budgeting is an important tool for strategic health care management aimed at ensuring social justice and increasing the efficiency of medical spending.

Key words: gender budgeting, healthcare, equal access to healthcare services, gender equality, financial planning in healthcare, healthcare resources, efficiency of healthcare spending, healthcare policy, inclusive budgeting, strategic management in healthcare.

Вступ

У сучасному світі забезпечення рівного доступу до медичних послуг є однією з ключових соціально-економічних проблем, що впливають на якість життя населення та ефективність систем охорони здоров'я. Незважаючи на розвиток медичної інфраструктури та збільшення державного фінансування, нерівність у доступі до медичних послуг залишається актуальною, особливо для вразливих груп населення та з огляду на гендерні аспекти. Дослідження показують, що жінки та чоловіки мають різні потреби у сфері охорони здоров'я, що потребує диференційованого підходу до планування та розподілу ресурсів. Ігнорування гендерних аспектів при бюджетуванні веде до зниження ефективності використання фінансових ресурсів та нерівномірного доступу до медичних послуг, що в кінцевому результаті впливає на соціальну справедливість і якість медичної допомоги.

Гендерне бюджетування, як інструмент стратегічного фінансового планування, дозволяє враховувати специфічні потреби різних соціальних груп та підвищувати прозорість і результативність використання бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я. Воно передбачає аналіз і коригування бюджетних програм з урахуванням гендерних факторів, що сприяє усуненню нерівностей у доступі до медичних послуг, підвищенню ефективності інвестицій у людський капітал та зміцненню соціальної політики держави.

Крім того, впровадження принципів гендерного бюджетування дозволяє не лише оптимізувати фінансові потоки, але й стимулювати розвиток інноваційних підходів до управління медичними ресурсами, спрямованих на підвищення якості обслуговування та адаптацію систем охорони здоров'я до потреб пацієнтів. Інтеграція цифрових технологій у бюджетні процеси медичних установ забезпечує ефективний облік потреб пацієнтів, оперативне реагування на зміну попиту та підвищення прозорості використання коштів, що є важливим фактором сталого розвитку системи охорони здоров'я.

Таким чином, дослідження ролі гендерного бюджетування у забезпеченні рівного доступу до медичних послуг має важливе наукове та практичне значення.

Аналіз сучасної наукової літератури свідчить про зростаючий інтерес дослідників до питань гендерної нерівності у сфері охорони здоров'я та ролі бюджетних механізмів у подоланні таких диспропорцій. Значна частина наукових праць присвячена соціально-економічним аспектам доступу до медичних послуг, включно з визначенням факторів, що впливають на нерівність у доступі серед різних груп населення. Так, низка досліджень підкреслює, що традиційні моделі бюджетування часто не враховують

специфічні медичні потреби чоловіків і жінок, що може призводити до системних дисбалансів у розподілі фінансових ресурсів та зниження ефективності медичної допомоги - Грицай І. [2], Клатцер Е. [3], Міняйло В. [4], Ярошенко А. [5] та інші.

Вітчизняні й зарубіжні науковці також звертають увагу на необхідність інтеграції гендерної перспективи в усі етапи бюджетного циклу. Дослідження вказують на те, що впровадження гендерно-чутливого бюджетування сприяє підвищенню прозорості фінансового планування та дає змогу здійснювати більш точний розрахунок потреб у медичних послугах, виходячи з демографічних та соціальних характеристик населення (Клатцер Е. [3], Белас Я. [10]).

Разом із тим, актуальні наукові роботи підкреслюють існування певних бар'єрів на шляху впровадження гендерного бюджетування, зокрема обмеженість даних про гендерно-чутливі показники, недостатній рівень підготовки управлінських кадрів та відсутність чіткої методології оцінювання ефекту таких змін (Huang X. [12], Кириленко О. [13]). Саме ці фактори обумовлюють потребу в подальших дослідженнях, спрямованих на формування комплексного підходу до інтеграції гендерної перспективи у бюджетні процеси системи охорони здоров'я.

Таким чином, аналіз наукової літератури свідчить про те, що гендерне бюджетування в медичній сфері розглядається як перспективний напрям удосконалення фінансового управління, здатний зробити бюджетні рішення більш орієнтованими на потреби суспільства та забезпечити рівний доступ до медичних послуг. Однак попередні дослідження виявляють методологічні прогалини та практичні труднощі, що зумовлюють необхідність подальшого теоретичного узагальнення та емпіричного підтвердження ефективності впровадження гендерно-чутливих бюджетних практик.

Мета роботи полягає у визначенні особливостей та ролі гендерного бюджетування у забезпеченні рівного доступу до медичних послуг.

Результати дослідження.

Гендерне бюджетування є сучасним інструментом фінансового планування, що дозволяє враховувати специфічні потреби чоловіків і жінок при формуванні та розподілі бюджетних ресурсів. Воно спрямоване на підвищення соціальної справедливості, оптимізацію використання коштів та забезпечення рівного доступу до державних послуг у різних сферах, зокрема в охороні здоров'я, освіті та соціальному забезпеченні. Інтеграція гендерної перспективи у бюджетні процеси сприяє усуненню нерівностей, підвищенню прозорості фінансового управління та формуванню більш ефективних та інклюзивних політик. У сучасних умовах суспільного розвитку та зростання значення соціальної рівності гендерне бюджетування виступає важливим інструментом стратегічного управління та підвищення якості життя населення. Особливості гендерного бюджетування представимо у табл. 1.

Таблиця 1

Особливості гендерного бюджетування

Напрямок	Опис	Практичне значення	Приклади застосування
Орієнтація на потреби обох статей	Врахування специфічних потреб чоловіків і жінок при плануванні та розподілі бюджетних ресурсів	Забезпечує рівний доступ до послуг та ресурсів	Медичні послуги для вагітних жінок, програми підтримки чоловіків у сфері психічного здоров'я
Прозорість та підзвітність	Відкритість бюджетних процесів і	Підвищує довіру до бюджетної	Публікація гендерно

	звітність за видатками з урахуванням гендерних аспектів	політики та ефективність використання коштів	орієнтованих бюджетних звітів, контроль громадських організацій
Інклюзивність	Залучення представників різних соціальних груп у процес формування бюджетів	Мінімізує дискримінацію та нерівність	Опитування та консультації з громадськістю, участь жіночих та гендерних організацій у плануванні
Аналіз та оцінка впливу	Моніторинг та оцінка ефективності бюджетних програм з урахуванням гендерних показників	Виявляє диспропорції у доступі та сприяє коригуванню політики	Використання статистичних даних для оцінки розподілу ресурсів між чоловіками та жінками
Стратегічна інтеграція	Включення гендерного аспекту у стратегічне планування державних і місцевих фінансів	Підвищує ефективність бюджетних рішень та соціальну справедливість	Розробка довгострокових бюджетних стратегій з гендерною орієнтацією

Джерело: сформовано автором на основі [1-13]

Аналіз особливостей гендерного бюджетування свідчить про його комплексний вплив на ефективність фінансового управління та соціальну справедливість у різних сферах, зокрема в охороні здоров'я. Врахування специфічних потреб чоловіків і жінок при плануванні та розподілі бюджетних ресурсів дозволяє забезпечити рівний доступ до послуг, підвищити прозорість і підзвітність бюджетних процесів, а також сприяти інклюзивності та участі громадськості у прийнятті рішень. Інтеграція моніторингу та оцінки ефективності бюджетних програм за гендерними показниками дозволяє своєчасно виявляти диспропорції та коригувати політику, підвищуючи її соціальну результативність. Таким чином, впровадження гендерного бюджетування виступає стратегічним інструментом формування справедливого та ефективного розподілу ресурсів, спрямованого на задоволення потреб усіх груп населення та підвищення якості надання медичних і соціальних послуг.

Одним із ефективних інструментів досягнення цієї мети є гендерно орієнтоване фінансове планування, яке дозволяє враховувати специфічні потреби різних соціальних груп, зокрема чоловіків і жінок, при розподілі бюджетних ресурсів.

Інструменти гендерного бюджетування включають аналіз потреб, моніторинг ефективності використання коштів, оцінку впливу на цільові групи, а також забезпечення прозорості та підзвітності фінансових рішень. Їхнє впровадження дозволяє не лише підвищити ефективність розподілу медичних ресурсів, а й сприяти формуванню інклюзивної та соціально справедливої системи охорони здоров'я, у якій фінансові рішення відповідають потребам всіх груп населення.

Розвиток цифрових технологій та аналітичних інструментів у сфері фінансів відкриває нові можливості для інтеграції гендерної перспективи у бюджетування, сприяючи оперативному реагуванню на зміни попиту на медичні послуги та оптимізації розподілу ресурсів. Таким чином, дослідження впливу інструментів гендерно

орієнтованого фінансового планування на медичну систему є актуальним та має значне практичне і соціальне значення (табл. 2).

Таблиця 2

Інструменти гендерно орієнтованого фінансового планування та їх вплив на ефективність розподілу медичних ресурсів

Інструмент	Опис	Вплив на ефективність розподілу медичних ресурсів	Формування інклюзивної системи охорони здоров'я
Гендерний аналіз потреб	Оцінка специфічних медичних потреб чоловіків і жінок	Дозволяє точніше розподіляти кошти та обладнання	Забезпечує рівний доступ до медичних послуг для всіх груп населення
Гендерно орієнтоване бюджетування	Планування видатків з урахуванням гендерних показників	Підвищує ефективність фінансування та зменшує диспропорції	Створює умови для соціальної справедливості та інклюзії
Моніторинг і оцінка результатів	Систематичний контроль за виконанням бюджетних програм	Виявляє недоліки у розподілі ресурсів та дає змогу їх коригувати	Підвищує прозорість і підзвітність медичних установ
Використання цифрових технологій	Інформаційні системи та аналітика для планування	Прискорює обмін даними та оптимізує розподіл ресурсів	Забезпечує доступність інформації для всіх зацікавлених сторін
Консультації та участь громадськості	Включення пацієнтських та гендерних організацій у бюджетні процеси	Зменшує ризик неправильного розподілу коштів	Підвищує соціальну легітимність та довіру до системи охорони здоров'я

Джерело: складено авторами на основі [1-5, 8-10]

Основні тези в підтвердження представленої таблиці, можливо навести такі: гендерно орієнтоване фінансове планування виступає стратегічним інструментом підвищення ефективності розподілу медичних ресурсів та забезпечення рівного доступу до медичних послуг для всіх груп населення;

інструменти гендерного бюджетування, такі як аналіз потреб, моніторинг, цифрові технології та участь громадськості, дозволяють зменшити диспропорції у розподілі ресурсів, підвищити прозорість і соціальну справедливість фінансових рішень;

інтеграція гендерної перспективи у бюджетні процеси сприяє формуванню інклюзивної системи охорони здоров'я, здатної ефективно реагувати на потреби населення та оптимізувати використання обмежених ресурсів;

використання сучасних цифрових інструментів і аналітики є ключовим чинником, який дозволяє оперативно адаптувати фінансові рішення до змін у попиті на медичні послуги та підвищувати результативність системи охорони здоров'я.

Саме тому, зауважимо, що сучасна система охорони здоров'я вимагає не лише ефективного управління ресурсами, а й забезпечення соціальної справедливості у

доступі до медичних послуг. Одним із ключових підходів до досягнення цієї мети є інтеграція принципів гендерної рівності у бюджетні процеси медичних установ. Такий підхід передбачає включення гендерної перспективи на всіх етапах бюджетного циклу: планування, розподіл коштів, виконання та оцінку ефективності видатків (табл. 3).

Таблиця 3

Ключові механізми інтеграції

Механізм	Характеристика
Гендерний аналіз потреб населення	Оцінка специфічних медичних потреб чоловіків та жінок, а також інших соціально вразливих груп, дозволяє формувати бюджетні пріоритети відповідно до реальних потреб пацієнтів. Цей механізм сприяє точнішому розподілу ресурсів і запобігає диспропорціям у доступі до медичних послуг
Гендерно орієнтоване планування бюджету	Включення гендерних показників у формування бюджетних запитів та розподіл фінансових ресурсів забезпечує справедливий доступ до послуг та підвищує ефективність використання коштів
Моніторинг і оцінка ефективності	Постійний контроль за виконанням бюджетних програм із урахуванням гендерних аспектів дозволяє своєчасно виявляти нерівності та недоліки в розподілі ресурсів. Це дає змогу коригувати фінансові рішення, підвищуючи якість обслуговування та зменшуючи бар'єри доступу до медичних послуг
Залучення громадськості та консультації з представниками різних соціальних груп	Активна участь пацієнтських організацій, гендерних асоціацій та громадських структур у бюджетному процесі забезпечує прозорість і легітимність рішень, а також підвищує відповідність фінансових програм реальним потребам населення
Використання цифрових технологій та аналітики	Системи управління даними та інформаційні платформи дозволяють збирати та аналізувати гендерно-орієнтовану інформацію, що сприяє оперативному коригуванню бюджетних рішень та оптимізації ресурсів

Джерело: авторське узагальнення

Вплив цих механізмів на систему охорони здоров'я є багатограним: кошти спрямовуються на пріоритетні потреби різних груп пацієнтів, що забезпечує більш адресне та ефективне надання медичних послуг;

гендерна орієнтація бюджетування усуває системні нерівності, забезпечуючи рівні можливості для чоловіків, жінок та соціально вразливих груп;

розподіл коштів відповідно до реальних потреб дозволяє мінімізувати неефективні витрати, підвищуючи результативність бюджетних рішень.

Таким чином, інтеграція принципів гендерної рівності у бюджетні процеси медичних установ виступає стратегічним інструментом формування інклюзивної, прозорої та ефективної системи охорони здоров'я, здатної забезпечити справедливий доступ до медичних послуг та підвищити соціальну результативність фінансових рішень.

Висновки

Гендерне бюджетування виступає стратегічним інструментом формування справедливих та ефективних фінансових політик у сфері охорони здоров'я. Аналіз практики його впровадження свідчить, що врахування специфічних потреб чоловіків і

жінок, а також інших соціально вразливих груп, дозволяє забезпечити рівний доступ до медичних послуг, підвищити якість обслуговування та оптимізувати використання обмежених бюджетних ресурсів. Одним із ключових результатів застосування гендерно орієнтованого підходу є точніше планування та розподіл коштів, що враховує реальні потреби різних груп населення. Використання гендерного аналізу, моніторингу, цифрових інформаційних систем та активного залучення громадськості дозволяє своєчасно виявляти диспропорції у фінансуванні та коригувати бюджетні рішення, підвищуючи їх ефективність і соціальну результативність.

Гендерне бюджетування також сприяє зниженню бар'єрів доступу до медичних послуг, усуваючи системні нерівності та забезпечуючи рівні можливості для всіх груп населення, включаючи уразливі категорії. Це, у свою чергу, формує інклюзивну систему охорони здоров'я, яка здатна адаптуватися до змін потреб пацієнтів та забезпечувати більш адресне надання медичної допомоги. Крім того, інтеграція принципів гендерної рівності у бюджетні процеси стимулює розвиток прозорості та підзвітності фінансових рішень, що підвищує довіру населення до медичних установ та державних органів. Використання цифрових інструментів та аналітичних платформ забезпечує ефективний збір, обробку та аналіз даних, що значно покращує планування та оцінку результативності бюджетних програм.

Таким чином, гендерне бюджетування не лише підвищує ефективність управління медичними ресурсами, а й виступає важливим фактором соціальної справедливості, забезпечуючи рівні можливості для всіх пацієнтів незалежно від статі та соціального статусу. Його системне впровадження сприяє створенню стійкої, інклюзивної та результативної системи охорони здоров'я, здатної ефективно реагувати на сучасні виклики та забезпечувати задоволення потреб населення у медичних послугах.

Список використаних джерел

1. Гендерна перспектива сфери охорони здоров'я в Україні (2022). URL: https://razumkov.org.ua/images/2022/07/15/we_act_medical_ukr_report.pdf
2. Грицай І. О. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика : монографія. Київ : Видавництво «Хай-Тек Прес», 2018. 560 с.
3. Клатцер Е. Гендерно-орієнтоване бюджетування: аналіз програм, які фінансуються з бюджету, з позиції гендерної рівності. К., 2016. С. 6-21.
4. Міняйло В., Безверхий К., Гоцуляк В., Міняйло О. Гендерний аналіз робочої сили у сфері фінансової та страхової діяльності в Україні. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2023. Том 1 (48). С. 388–398.
5. Особливості надання медичних та соціальних послуг для вразливих категорій населення з використанням гендерно-чутливого підходу: Навч. посіб. / Ярошенко А.О., Варбан М.Ю., Шульга Л.О. та ін.; за заг. ред. Ярошенко А.О. – К.: МБФ «Альянс громадського здоров'я», 2017 – 112 с
6. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення гендерного аудиту підприємствами, установами та організаціями: Наказ Міністерства соціальної політики України від 8 серпня 2021 р. № 448 / Міністерство соціальної політики України. 2021. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/6081.html>
7. Шевченко З. В. Словник гендерних термінів. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. 2016. URL: <http://a-z-gender.net/ua/>
8. Asian Development Bank. Gender tool kit: Micro, small, and medium-sized enterprise finance and development. 2014. URL: <https://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/34125/gender-tool-kit-mse-finance-development.pdf>
9. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Developing gender-

sensitive value chains. 2018. URL: <https://www.fao.org/3/i9212en/I9212EN.pdf>

10. Jaroslav Belas, Aleksandr Ključnikov, Sergej Vojtovič, Nika Sobeková-Májková. Approach of the SME Entrepreneurs to Financial Risk Management in Relation to Gender and Level of Education. Economics and Sociology, Vol. 8, № 4, pp. 32–42.

11. Rethinking gender representation across value chains. 2020. URL: <https://www.grantthornton.in/globalassets/1.-member-firms/india/assets/pdfs/rethinking-gender-representation-across-value-chains.pdf>

12. Huang X., Li J., Wang Y. Personalized human resource management via HR analytics. Journal of Human Resource and Sustainability Studies. 2023. Vol. 11, Issue 1. P. 23–38. DOI: 10.1016/j.jhrsus.2023.03.005

13. Kyrylenko O., Sydorchuk A., Koval S., Sydor I. Analysis of expenses as a component of assessing the financial condition of households. Financial and credit activities: problems of theory and practice. 2022. No. 3 (44). P. 82–91. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.44.2022.3786>